

Etnisk udrensning i Danmark

af Bent Møller Pedersen

HERRAUS!

var beskeden til 50 familier på gårde og i huse i den lille landsby Stabrand.

Måske blev det ikke sagt så brøstigt, men meningen var den samme: **UD!**

Lidt sent her ca. 70 år efter at skulle tænke tilbage, men en stor del af oplevelsen kan alligevel genopfriskes.

Så her er beretningen om en familie, hvis hverdag splintres – en familie som i en periode endda må deles i tre, bosat forskellige steder.

Vi besøger Edith og Eigil Jacobsen i Koed for at høre dem fortælle om oplevelserne under 2. verdenskrig.

Mens jeg får fortalt nedenstående erindringer – over hjemmebagte boller og kaffe i hjemmet i Koed – kommer jeg uvægerligt til at tænke på de utallige TV-nyheder, som fortæller om udsmidning af borgere fra deres hjemstavn ét eller andet sted i verden. Her får jeg en helt anden følelse. Disse mennesker har oplevet det på egen krop – og så i Danmark!

Eigil og hans familie boede på gården ”Hellesvad” lige uden for Stabrand. Gården lå på Sognevejen, lige hvor den munder ud i Stabrandvej. Lidt have og en hæk ud mod Sognevejen og på bagsiden af gården den lille bæk, Borum bæk, som længere fremme bliver til Mårup å. På den anden side af bækken nogle bakker, som på det tidspunkt var

dyrket jord, men som senere plantedes til med skov.

Inde i Stabrand havde beboerne mulighed for at få elektricitet, men herude i ”Hellesvad” var muligheden der ikke, så belysningen bestod af petroleumslamper. Og skulle man cykle om aftenen var cykellygten en karbidlygte. Madlavningen foregik på et komfur, som blev fodret med brænde. Her varmedes også morgenmaden, som oftest bestod af ”mælke-brød”: kogt mælk med rugbrødsterninger. Radio havde man – et såkaldt krystal-apparat med store spoler oven på. Den blev drevet af strøm fra en akkumulator, og når akkumulatoren skulle oplades, måtte familiefaderen cykle til Kolind og få den ladet op hos Bach Andersen. Radioen blev flittigt benyttet under krigen, for gennem den kunne man følge med i krigens gang ved at lytte til BBC fra London. Fra den tyske propaganda hørte man ikke altid sandheden.

Selv om det var forbudt at lytte til BBC, gjorde danskerne det alligevel. Også nogle af de tyske soldater ville gerne lytte med. Engang kom to tyske løjtnanter ind på ”Hellesvad” for at lytte med. De kunne godt se, hvor det i starten af 1944 bar hen. – Deutschland kaput, sagde de.

Da Sognevejen var forbindelsesvej mellem Nødager og Feldballe, kom der ofte folk forbi. Det kunne drengene udnytte til lidt spas. De placerede f.eks. en pakke ude på vejen. I pakken havde man en snor, som gik ind bag hækken. Når folk så stoppede op og ville til at samle pakken op, så trak drengene i snoren – til stor forbavselse for de passerende. Præsten fra Nødager var én af dem. Når han skulle til Feldballe kirke, cyklede han forbi hækken, og en dag forsøgte han at snuppe pakken, der var noget snavset, så han blev beskidt. Det nummer lavede vi aldrig mere! – siger Eigil. Ellers legede jeg mest inde i Stabrand, og så kom min søster Grethe og hentede mig hjem. Hun var på cykel, og så skulle jeg sidde på bagagebæreren. Min mor havde tuberkulose og var på sanatorium i Skørping i et års tid. Dengang var der mange, der havde TB. Jeg ved ikke, om det er rigtigt, men jeg har haft en fornemmelse af, at hun har fået sygdommen i sit hjem. Hendes forældre havde gården Grandal og her havde de afkogerier af selvdøde dyr. Der var jo også dyr, som var døde af tuberkulose. Og mon ikke det kunne smitte, når man opholdt sig i dampene fra kogeriet. De hentede de døde dyr og parterede dem. Så kom de i store gryder og blev kogt af. Afkoget solgte de til en destruktionsanstalt i Mørke, og materialet blev

brugt i fremstillingen af sæbe. Det kørte frem til krigen.

Det eneste, den lille familie havde mærket til krigen, var 9. april 1940. Da kom de tyske jagerfly drønende hen over gården lige over trætoppede. Så lavt så de kunne se piloternes ansigter. Flere piloter vinkede til dem. De havde jo fået at vide, at de var velkomne i Danmark.

Gården i Hellesvad

Derefter sker der intet uregelmæssigt i området før efteråret 1943. Der havde godt nok været nogle tyske fly, som cirklede rundt over området, men først senere fandt man ud af, at det var foto-fly, som affotograferede hele området. En enkelt gang så vi en tysk DKW køre gennem Stabrand, og senere begynder de at måle op. Flyvepladsen skulle have været meget større, for de målte også op helt ovre på den anden side af Øjesø.

Men en dag ser man fra gården, at der er mange arbejdere i gang med at fælde træer og brænde kvas af inde i skovområdet, som dengang dækkede hele den nuværende lufthavnsområde.

Og hvad skulle det nu betyde?

Det fandt man siden ud af, for lørdag den 26. februar 1944 blev der banket på døren på Hellesvad. Uden for stod 5-6 mennesker. Nogle af dem var tyskere i uniform. Et par af dem var vist danskere, som skulle oversætte. Lidt undren og måske lidt forskækkelse rammer familien Jacobsen.

Ude i Europa raser krigen. Var den nu også kommet til Stabrand?

Samme lørdag bombes og skydes og slås der ihjel i store dele af Europa. Netop denne dag bliver der kastet 2.796 tons bomber over Alexanderplatz i Berlin.

Tyskerne forklarer familien, at de skal have forladt deres gård inden onsdag den 15. marts.

De vil få udbetalt erstatning, men besætningen og en del af indboet beholder tyskerne.

Familiefaderen Karl Marinus var ikke tilfreds med den modtagne besked, så han vandrer om aftenen med lys fra en flagermuslampe hen til Krarup skole, som var hovedkvarteret for tyskerne. Her havde den tyske kommandant slået sig ned, efter at førstelæreren havde fået 24 timer til at flytte.

Over alt er der bevæbnede vagter, og med en geværpipe i ryggen føres han ind til kommandanten. Han fremlægger sit ærinde og får besked på, at sådan er det! Senest 15. marts skal familien have forladt gården.

Hvordan tager man som familie en sådan besked?

Familien består af Karl Marinus og Augusta Valborg og børnene Grethe på 19 år, som er tjenestepige i Kelstrup, og sønnerne Henning på 13 år, Eigil på 10 år og Svend på 8 år. Eigil husker det ikke som den store forfærdelse. ”Vi kunne jo ikke gøre noget ved det. Sådan var det bare.” Men hvilke følelser forældrene har haft, ved Eigil ikke noget om, men rart har det sikkert ikke været.

Besætningen fjernes hurtigt og føres til Tronhjemsgården tæt på Tirstrup, hvor tyskerne samlede alle dyr fra området. Familien havde en gammel dragonhest, der hed Jens. Den ville faderen ikke af med, og mærkeligt nok fik han lov til at beholde den. Den kom siden med til Koed.

Kun løst inventar må vi tage med sig, og vores blev opmagasineret i Kelstrup. Fast inventar måtte vi ikke tage med. En tysk officer banker fingeren ned i spisebordet flere gange og siger: ”Inventar, inventar”! Dermed fortæller han, at dette ikke kan tages med af familien.

Eigil, Svend og Henning med bedstefar

Efter få dage begynder der at ankomme lastbiler med cementsække. De læsses af danske arbejdere ind i den tomme lade, som efterhånden fyldes. Man gør klar til det enorme byggeri af startbane og de mange bunkers som placeres rundt om lufthavnen.

Eigil kan huske, at én af chaufførerne som ankom med lastvogn og anhænger blot var en dreng på 14-15 år!

Edith boede hos sine forældre i Marie Magdalene. Hun var syg den 9. april 1940 og sad i vinduet i forældrenes hus, da flyene kom. Den tyske besættelsehær kom ret hurtigt til Ryomgård, som var et vigtigt jernbaneknudepunkt.

De første, der kom, var SS'er – Hitlers nazistiske elitetropper med sorte uniformer med dødningehoveder på reverset.

I sommeren 1941 rejste SS-folkene fra Ryomgård – sikkert til Østfronten, og blev erstattet af værnepligtige soldater i grønne uniformer.

Børnene blev jaget ud af skolen, da tyskerne ankom til byen. Undervisningen blev så flyttet til den private realskole i Ryomgård, til forsamlingshuset og til præstegården.

Tyskerne havde bl.a. parkeret camouflerede tanks ude i skolen, og der gik bevæbnede vagter rundt hele tiden. Der var folk, som blev nervøse for deres værdier, så mange gravede deres smykker ned og gemte lagnerne. Man var bange for, at tyskerne skulle tage dem og bruge dem til forbindelser ved fronten. Der var også eksempler på, at folk udgravede beskyttelsesrum, hvor de kunne skjule sig, hvis krigen kom for tæt på.

I foråret 1943 ankom der krigsfanger taget i Rusland. Det var mongoler, som kom i laset tøj og var meget afmagrede. Nogen af dem havde nærmest ikke fodtøj, og det sagdes, at de skulle have vandret fra Rusland og gennem Tyskland her til Jylland. De var så sultne, at de spiste de kartofler, som var kogt til grisene! De blev klippet skaldet og blev afluset, og så fik de noget gammelt militærtøj.

De ernærede sig ved at flette syskrin af halm og lave legetøj af træ. Det var fantastisk flot, og de solgte det til vi lokale. Jeg fik en dag 6 æg af min mor for at kunne købe et syskrin, men nu var mongolerne blevet forvænt, nu forlangte de 10 æg! Men det ville min mor ikke af med. Mongolerne boede i udhuse et par steder, bl.a. ved Aksel Olsen. I Per Hvids hønsegård gravede man en militær latrin med hul og tværpind, og hver morgen kunne man se, når mongolerne trådte af på ”naturens vegne”.

Mongolerne hjalp til på banen. Der var militære vagter hele vejen fra Ryom og til Grenå. Ryomgård var jo trafikknudepunkt for jernbanetrafikken til og fra Grenå.

Af og til så vi de tyske soldater komme marcherende og syngende gennem byen, når de skulle op og øve sig i at skyde på en skydebane, de havde indrettet. De skulle jo øve sig inden de skulle sendes til Østfronten. På Per Hvids mark nord for præstegårdshaven etablerede tyskerne en riffelskydebane. Standpladsen var ved

branddammen, og man skød mod højdedraget i retningen mod Fjeld Skov. Skydebanen var indrettet med markørgrave ved foden af højdedraget. Målene var træskiver i menneskestørrelse, forestillende amerikanske soldater.

Senere kom der tyske flygtninge til byen. Det var damer med børn, som var flygtet fra krigens gru. De var meget udsultet, og nogle af dem døde. De blev begravet på kirkegården og på en kirkegård, som tyskerne havde indrettet på lufthavnsområdet ved Stabrand.

Pastor Andersen og hans familie tog sig af alle byens børn. Hver eneste søndag mødtes vi til søndagsskole, og vi legede bl.a. oppe på loftet, spillede dilettant osv. Det var helt fantastisk, for vi kunne jo ikke komme nogen steder overhovedet p.g.a. tyskerne.

Vi var egentlig ikke bange for de tyske soldater, selv om vi skulle forbi dem hver dag, når vi trak køerne ned. De hilste pænt på os. Men tyskersympatisørerne, som efter krigen blev fængslet af dansk politi eller modstandsbevægelsen, var vi mere bange for.

Far gik i skoven om vinteren og i tørvemosen om sommeren, og der var mange der mente, at han skulle tage på lufthavnen og arbejde, for her tjente de mange penge. Men far han ville ikke ud og arbejde for tyskerne. Dem der havde hestekøretøjer, de tjente rigtig mange penge, for de kørte jo for tyskerne.

Min bedstefar startede tørveproduktion i Ringsø sammen med la Cour, og det var her, far arbejdede om sommeren. Jeg var sommetider med. Så sad jeg på stangen på cyklen, når vi skulle derud. Bedstefar solgte senere sit tørveareal til la Cour.

Vi havde et lille landbrug, og far var sommetider nede og betale regning hos dyrlægen. Det var Peter Rasmussen i Kolind. Det viste sig, at han var modstandsmand og var med til at sprænge banen i luften i Ryom. De sagde, at også konen var med. Hun cyklede rundt med illegale blade i cykeldækkene og delte dem ud.

Soldaterne udskiftedes med jævne mellemrum. De sidste soldater, der kom lige før befrielsen, var kun nogle store drenge. Hitler havde efterhånden ryddet Tyskland for våbenføre mænd.

Den aften hvor tyskerne overgav sig, og krigen sluttede, spillede jeg håndbold oppe ved Aksel Olsen. Så kom præstens datter og sagde, at krigen var slut. Vi blev helt ellevilde alle sammen, og der blev ikke spillet mere håndbold den aften. Naboerne rendte rundt og fejrede det, men vi måtte ikke komme til Ryom og se det blive fejret.

Vi så ikke meget til tyskerne efter den tid. Jeg tror, de forsvandt meget hurtigt. Men før de skulle starte hjemturen til et ødelagt Tyskland, forsøgte de at tilrane sig cykler og heste, så de havde et transportmiddel. Så i de dage gjaldt det om at gemme, hvad man havde af den slags!

De efterlod sig en masse ting lige oven for, hvor vi boede – oppe i ”sagfører-skoven”. Det var bl.a. håndgranater og hjelme. Drengene ligefrem handlede med ting, de fandt i skoven. Der var én, der fandt en håndgranat. Han boede på Karlsminde, og den sprang og rev maven op. Jeg kan tydeligt huske begravelsen. Den var forfærdelig.

Tyskerne rejste fra det hele, og så kunne vi rydde op efter dem.

Der skulle også ryddes op blandt de tyske sympatisører. Blandt de unge piger i Marie Magdalene var der nogle, som forelskede sig i de tyske soldater.

En af pigerne blev gravid og fødte senere en dreng, hvis far altså var tysk soldat.

Pigen blev senere gift med en dansk mand, som fuldt ud accepterede drengen. Ægtefællerne forsøgte senere på alle måder at finde frem til den tyske soldat, idet de syntes, at han skulle vide, at han havde en dreng i Danmark. – Men forgæves!

Flere af ”tysker-pigerne” gik med hovedtørklæde efter krigen: Danske modstandsfolk eller andre havde klippet deres hår af som straf for deres tysker-venlighed.

Nogen af pigerne måtte endda rejse fra byen.